

УДК 339.72

А. Г. Цибуляк,

к. політ. н., здобувач кафедри міжнародних фінансів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, м. Київ

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОГРАМ МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УКРАЇНІ

А. Tsybuliak,

Candidate of Political Sciences, researcher of international finance department, Kyiv National Taras Shevchenko University, Institute of International Relations, Kyiv

FINANCING ENVIRONMENTAL PROGRAMS BY INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN UKRAINE

Розвиток вітчизняної економіки здійснюється в умовах впливу взаємопов'язаних процесів різноекторного спрямування, зумовлених специфікою сучасного стану функціонування національного господарства, політико-правовими факторами його формування, інтеграцією України у глобальний економічний простір. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває питання екологізації, що у широкому розумінні пов'язане, передусім, з переходом країни до моделі сталого розвитку як основи функціонування сучасного світу з урахуванням екологічно безпечних домінант розвитку всіх складових національних господарств держав світової спільноти. Трансформація економічних процесів у зазначеному напрямі ускладнюється, насамперед, необхідністю пошуку джерел фінансування екологічного виробництва, розподілу та споживання. Важлива роль у цьому належить інструментам зовнішнього фінансування, зокрема, інвестиційним ресурсам міжнародних організацій. У статті досліджено специфіку фінансування екологічних програм міжнародних організацій в Україні. Обґрунтовано пріоритетні напрями співробітництва країни з міжнародними організаціями в сфері екологобезпечного господарювання.

The development of the domestic economy is under the influence of interrelated processes due to the specifics of the current conditions of the national economy functioning, political and legal factors of its formation, integration of Ukraine into the global economy. In this context, particular relevance is the question of ecologization, which broadly associated primarily with the country's transition to the sustainable development model as the functioning of the modern world on the basis of environmentally safety ideas of development of all components of the national economies of the world community countries.

The accumulation of industrial capacity, increase of production volumes in the global economic environment leads to pollution of natural resources and the consequent deterioration of the ecological conditions. Close interlacing of economic and environmental parts of development of the international community requires finding ways of optimization of production and business activities taking into consideration their safety for the environment. In particular, in this context it becomes important searching of tools of financing the environmental projects.

The economic processes transformation in Ukraine in the direction of formation of ecological foundations of the national economy becomes complicated by the need of finding sources of financing ecological production, distribution and consumption. An important role in this belongs to external financing instruments, including investment resources of international organizations. In the article the specificity of financing environmental programs of international organizations in Ukraine is researched. The priority directions of cooperation of our country with international organizations in the area of ecologically safe management.

Ключові слова: екологізація, екологічні програми, міжнародні екологічні ініціативи, фінансування екологічних програм.

Key words: ecologization, environmental programs, international environmental initiatives, financing environmental programs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку світового господарства, що характеризується інтенсифікацією глобалізаційних процесів, поглибленням міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації виробництва, все більшого значення набуває проблема взаємодії суб'єктів економічних відносин з природним середовищем. Нарощення промислового потенціалу, зростання обсягів виробництва продукції у глобальному економічному просторі призводять до забруднення природних ресурсів і, як

наслідок, погіршення екологічного стану у планетарних масштабах.

Тісне переплетення економічної та екологічної складової розвитку країн світової спільноти вимагає прийняття спільних рішень щодо оптимізації виробничої та господарської діяльності з урахуванням їх безпечності для навколишнього середовища. Зокрема в цьому зв'язку важливого значення набуває розробка програм та методів фінансування екологічних проектів на міжнародному рівні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у розробку питань екологізації розвитку національного та світового господарства зробили сучасні вітчизняні та західні науковці. Серед них слід виділити роботи Андреєвої Н., Андерсона К., Веклич О., Гринів Л., Дейлі Г., Есті Д., Ерліха П., Карінцевої О., Купінець Л., Лебединського Ю., Мельника Л., Семенюка Е., Синяєвої Л., Синякевича І., Степанюк Н., Туниці Ю., Уолтера І., Фарлея Дж., Харичкова С. та ін. Проте питання пошуку джерел фінансування екологічних ініціатив та оптимізації участі в цьому міжнародних організацій потребують більш ґрунтовного дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів фінансування екологічних програм міжнародних організацій в Україні. Це передбачає виконання наступних завдань: визначення особливостей залучення іноземних інвестиційних ресурсів та їх вплив на розвиток екологізації національного господарства, обґрунтування пріоритетів фінансування екологічних ініціатив в Україні, визначення передумов залучення іноземного фінансування у розвиток екологічно безпечних засад функціонування національного господарського комплексу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Наявність спільних екологічних проблем є підґрунтям для інтенсифікації міжнародного співробітництва в сфері формування безпечних для навколишнього середовища засад економічного розвитку. Нині здійснюється постійний пошук нових і вдосконалення наявних технологічних, економічних, адміністративних, правових та політичних інструментів глобальної природоохоронної системи та перехід до моделі сталого екологічно безпечного соціально-економічного розвитку країн світу. Міждержавна співпраця в цьому напрямі розпочалася ще в ХІХ столітті з прийняттям Австро-Угорщиною та Італією декларації про охорону птахів та укладенням Росією, США і Японією угоди про охорону і спільне використання морських котиків у Тихому океані. Важливе значення в цьому зв'язку мало також проведення у 1913 році вченими з 18 держав Міжнародної конференції з охорони природи у Швейцарії. Після Другої світової війни у Франції було організовано Міжнародний союз по захисту природи, основна увага якого спрямовувалась на збереження і раціональне використання природних ресурсів. У 1956 році цю організацію було перейменовано у Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів, який протягом багатьох років очолював світову природоохоронну діяльність [8]. Вагома роль у формуванні парадигми екологізації міжнародних економічних відносин належить також ООН. Її діяльність в цьому напрямі спрямована, передусім, на пошук нових спільних шляхів розв'язання глобальних проблем охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування; встановлення єдиних міжнародних екологічних стандартів; проведення конкретних заходів щодо обмеження скорочення біологічного різноманіття; зменшення негативного впливу виробничої діяльності людини на природне довкілля та розвиток

альтернативної енергетики. Крім того, під безпосереднім керівництвом ЮНЕП в останні два десятиліття розроблені Всесвітня стратегія охорони природи, Всесвітня кліматична програма, Міжнародна програма з безпеки хімічних сполук та ін. Завдяки зусиллям цієї організації підписано ряд міжнародних договорів і конвенцій, в тому числі Конвенцію ООН з морського права, Конвенцію про біологічне різноманіття, Конвенцію з контролю за транскордонним перенесенням небезпечних відходів та їх використанням та ін. Окрім ЮНЕП, у системі ООН функціонує низка спеціалізованих установ, які координують міжнародне співробітництво у природоохоронній сфері, а саме: ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародне агентство з ядерної енергетики тощо. Поряд з цим до системи ООН входить ряд організацій та установ, діяльність яких опосередковано пов'язана з вирішенням екологічних проблем. Це, зокрема, регіональні економічні комісії ООН, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, які сприяють захисту глобального навколишнього середовища і реалізації екологічно спрямованих заходів [4, с. 128].

Для України важливим напрямом вдосконалення державної політики залучення іноземних інвестицій для фінансування екологічних програм є подальший розвиток співпраці з міжнародними організаціями в цій сфері. Це вимагає розгляду основних напрямів їх діяльності та прикладів вже реалізованих проектів. Слід зауважити, що переважна частка програм спрямована на підвищення енергетичної ефективності виробництва як вагомою складовою забезпечення екологічних засад господарювання [2]. Так, ЄБРР є міжнародною фінансовою установою, яка фінансує проекти у 29 країнах від Центральної Європи до Центральної Азії, і є найбільшим одноосібним інвестором у цьому регіоні. Основними формами прямого фінансування, які можуть надаватися ЄБРР, є кредити, фінансування шляхом випуску акцій та надання гарантій. Діяльність ЄБРР у рамках Східного партнерства здійснюється в тісному співробітництві з Європейським інвестиційним банком та у співпраці з Європейською комісією. Загальний обсяг інвестицій ЄБРР в Україні становить близько 750 млн євро, з яких до 20—30% вкладено у проекти, спрямовані на підвищення енергоефективності. ЄБРР здійснює Програму фінансування альтернативної енергетики в Україні (USELF) та реалізує Українську програму підвищення енергоефективності 2 (UKEEP-2).

У 2009 році ЄБРР надав кредит у розмірі 11,7 млн євро міському комунальному підприємству Івано-Франківська на підтримку його програми зменшення енерговитрат і зниження споживання газу та електроенергії. Завдяки заходам із підвищення енергоефективності викиди CO₂ буде знижено орієнтовно на 90 000 тонн.

Європейський інвестиційний банк є фінансовою установою Європейського Союзу. За останні 5 років банк інвестував в Україну понад 5 мільярдів євро. Діяльність банку у рамках Східного партнерства здійснюється в тісному співробітництві з Європейським банком реконструкції та розвитку і у співпраці з Європейською комісією. Інвестиції в Україну здійснюються через інструмент фінансування проектів у рамках Східного партнерства. У 2010 році Європейський інвестиційний банк схвалив кредит на суму 200 млн євро для реалізації проекту

з оновлення устаткування та модернізації 21 енергоблоків звичайних та гідроакмулюючих електростанцій на шести електростанціях на річці Дніпро в Центральній Україні, що дозволяє підвищити їх надійність та зменшити експлуатаційні витрати.

Глобальний екологічний фонд об'єднує зусилля урядів 182 держав-членів у партнерстві з міжнародними організаціями і приватним сектором для вирішення глобальних екологічних проблем. У даний час фондом виділяються найбільші кошти на фінансування проектів з глобального покращення стану навколишнього середовища. Партнерство Фонду складається з 10 установ, у тому числі, Європейського банку реконструкції та розвитку, Програми розвитку ООН, Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища, Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку, Африканського банку розвитку та Світового банку [1]. На даний момент в Україні за сприяння Фонду було реалізовано велику кількість проектів, спрямованих на боротьбу зі змінами клімату та збереження біорізноманіття, наприклад, проект на суму 2 млн доларів зі зменшення викидів парникових газів завдяки великомасштабному підвищенню енергоефективності комунально-го теплопостачання в місті Рівне.

Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО), міжнародна фінансова установа, заснована у 1990 році п'ятьма країнами Північної Європи: Данією, Фінляндією, Ісландією, Норвегією і Швецією, фінансує широке коло екологічних проектів в країнах Центральної та Східної Європи, включаючи Україну, зосереджуючись на програмах, що забезпечують економічно ефективно покращення стану навколишнього середовища у регіоні. Зокрема в Україні, у місті Львів Корпорація фінансувала проект переходу від низьковольтної мережі до електричної мережі високої напруги з метою скорочення втрат електроенергії і зменшення споживання вугілля на заводі "Іскра".

У свою чергу, Північний інвестиційний банк здійснює кредитування як у своїх країнах-членах: Данії, Естонії, Фінляндії, Ісландії, Латвії, Литві, Норвегії та Швеції, так і на ринках, що розвиваються, в тому числі в Україні [6]. Екологічні кредити надаються, зокрема, через спеціальні засоби кредитування: Фонд для фінансування проектів, пов'язаних зі зміною клімату, енергозбереженням і використанням відновлюваних джерел енергії (CLEERE) та Природоохоронний кредит, орієнтовані на країни Східної Європи. У 2008 році Банк надав кредит у розмірі 28 млн євро Алчевському металургійному комбінатові для забезпечення його самостійності в електропостачанні та скорочення його викидів парникових газів.

Важливе значення у напрямі фінансування екологічних програм має також Е5Р, багатосторонній донорський фонд під керівництвом ЄБРР, який було створено з ініціативи уряду Швеції під час головування цієї країни у Європейському Союзі (угода про створення Е5Р була ратифікована українським парламентом у липні 2011 року). Фонд покликаний сприяти інвестиціям в енергоефективність, в тому числі в Україні.

Слід зауважити, що з точки зору фінансової взаємодії в сфері екологічних проектів України з міжнародними організаціями слід особливо виділити два напря-

ми співпраці, які, на нашу думку, мають вирішальне значення. По-перше, співпраця України з організаціями структури Світового банку [5, с. 30]. Варто відмітити, що Світовий банк є одним із найважливіших продуцентів фінансової і технічної допомоги країнам, що розвиваються. В травні 2011 року Світовий банк схвалив фінансування Програми підвищення енергоефективності в сумі 200 млн доларів для сприяння підвищенню енергоефективності.

По-друге, співпраця в контексті Угоди про Асоціацію України з ЄС. Питання залучення іноземних інвестицій для реалізації екологічних програм є важливою складовою природозбережного розвитку всіх країн світу і, зокрема, України, особливо в контексті підписання нею Угоди про асоціацію з ЄС. Європейський Союз висуває для учасників високі екологічні вимоги. В цьому зв'язку питання іноземної фінансової підтримки для нашої держави набуває важливого значення. Тому в межах першого напрямку важливе значення має підписання в березні 2015 року Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій "Горизонт 2020". Для України доступ до програми "Горизонт 2020" означає доступ до всього спектру, який фінансується у рамках цієї програми. Україна може приєднатись до декількох завдань стратегії Європи, серед яких важливе значення для розвитку екологічної складової має напрям "sustainable growth", що включає в себе складові сталого розвитку, ефективного використання ресурсів тощо.

З метою покращення фінансування науково-дослідницької сфери програма передбачає використання 3 % від ВВП країн-учасниць. Рамкова програма "Горизонт-2020" зосередить фінансування на різних, взаємодоповнюючих пріоритетах ЄС. Ці пріоритети відповідають пріоритетам, визначеним в програмі "Європа 2020" та Інноваційним Союзом. Особлива увага буде приділятися інформаційно-комунікаційним технологіям, нанотехнологіям, біотехнологіям тощо. На реалізацію вказаних в Рамковій програмі завдань передбачаються наступні витрати (рис. 1).

Метою програми є запровадження інновацій у різних сферах, у тому числі у сфері сталого екологічного розвитку.

Зауважимо, що продовження співпраці з міжнародними організаціями, інтеграційними об'єднаннями, громадськими ініціативами в сфері розробки та впровадження спільних екологічних проектів та програм значною мірою залежить від покращення інвестиційного клімату України. Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено. По-перше, на території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами [3]. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. По-друге, для підвищення захисту іноземних інвестицій ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами [7]. По-третє, підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу. Зокрема у 2015 році підписано Угоду

Напрями фінансування при реалізації програми "Горизонт-2020"

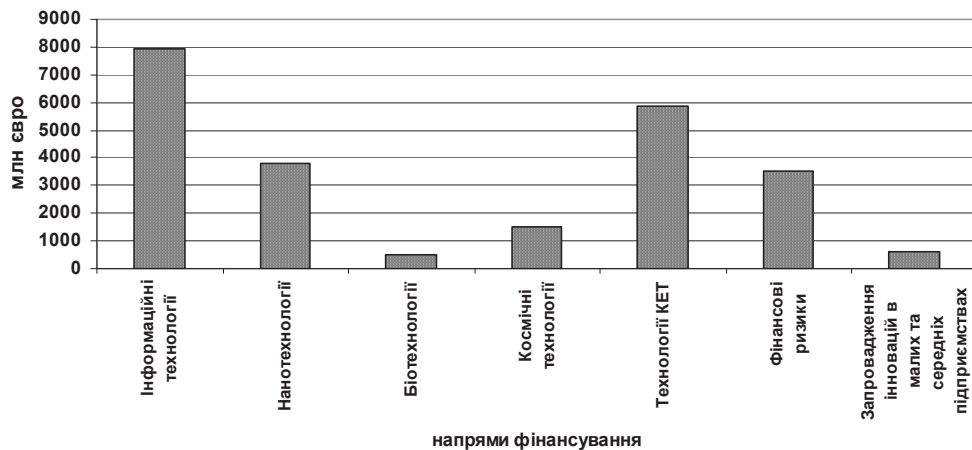


Рис. 1. Напрями фінансування при реалізації програми "Горизонт-2020"

між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій.

По-четверте, Урядом та Президентом України здійснюються кроки щодо створення якісно нових умов ведення бізнесу, що мають забезпечити відбудову економіки України, сприятимуть її стабільному розвитку та активізації інвестиційної діяльності. По-п'яте, забезпечено медіа-підтримку формування позитивного інвестиційного іміджу України.

ВИСНОВОК

У цілому слід відзначити, що фінансування екологічних програм міжнародними організаціями має позитивні економічні наслідки, які мають свій прояв у зростанні продуктивності виробництва за рахунок застосування екологічних технологій; підвищенні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання за рахунок зниження витрат виробництва з урахуванням вищого рівня енергоефективності; зменшенні загального негативного впливу на навколишнє середовище.

Література:

1. Дідух В. Екологізація інноваційної діяльності відповідно до вимог сталого розвитку суспільства / В. Дідух // Ефективність державного управління. — 2011. — Вип. 27. — С. 359—369.
2. Кривенко Л.В. Інноваційна стратегія економічного розвитку як ключовий імператив загальнодержавної політики / Л.В. Кривенко // Вісник інституту економічного прогнозування. — 2004. — С. 3—8.
3. Локшин В.С. Проблеми розвитку інноваційного фінансування в Україні / В. Локшин // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. — Вип. 213. — Т. 3. — С. 701—706.
4. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник. — 3-тє вид., випр. і допов. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. 367 с.
5. Партнерство Світовий банк-Україна. Огляд програм для країни. — Квітень. — 2014. — 42 с.
6. Синяєва Л.В. Екологічні проблеми України та шляхи їх вирішення [Текст] / Л.В. Синяєва, Р.І. Олек-

сенко, І.М. Плаксина // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2007. — № 4. — С. 12—15.

7. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: суть, об'єктивна необхідність, принципи, інструменти, перспективи для України / І.М. Синякевич // Науковий вісник ЛНЛУ. — 2005. — Вип. 15.6. — С. 98—102.

8. Henningsen C. Managing Ecological Investment Risk / C. Henningsen // GreenMoney Journal. — 2011. — № 82. — Р. 1—4.

References:

1. Didukh, V. (2011), "Ecologization of innovative activity in accordance with requirements of sustainable development of society", *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 27, pp. 359—369.
2. Kryvenko, L. (2004), "Innovative strategy of economic development as the key basis of state policy", *Visnyk instytutu ekonomichnoho prohnovuvannia*, vol.6, pp. 3—8.
3. Lokshyn, V. (2006), "Problems of development of innovative financing in Ukraine", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 213, pp. 701—706.
4. Mel'nyk, L.H. (2006), *Ekolohichna ekonomika [Ecological economy]*, 3rd ed., Universtyets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
5. World Bank (2014), "World Bank Partnership — Ukraina. Review programs in Ukraine. April 2014", available at: <http://www.worldbank.org> (Accessed 10 April 2016).
6. Syniaieva, L.V. Oleksenko, R.I. and Plaksina, I.M. (2007), "Ecological problems of Ukraine and the ways of its decision", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, vol. 4, pp. 12—15.
7. Syniakevych, I.M. (2005), "Ecologization of development: essence, necessity, principles, instruments, perspectives for Ukraine", *Naukovyj visnyk LNLU*, vol. 15.6, pp. 98—102.
8. Henningsen, C. (2011), "Managing Ecological Investment Risk", *GreenMoney Journal*, vol. 82, pp. 1—4. *Стаття надійшла до редакції 11.04.2016 р.*